

Μαρία Νεφέλη, ένα σκηνικό ποίημα του Οδυσσέα Ελύτη (Βασιλική Ρούσκα, Θεολόγος)

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Το αιώνιο στοίχημα στη Μαρία Νεφέλη του Οδ. Ελύτη

Η *Μαρία Νεφέλη* (1978) του Οδυσσέα Ελύτη δημοσιεύθηκε ένα χρόνο πριν από την διάκριση του ποιητή με το βραβείο Νόμπελ. Ο ίδιος ο Ελύτης κάνοντας σχηματικά μία διάκριση της ποιητικής του σε περιόδους κατατάσσει την *Μαρία Νεφέλη* στην τρίτη και τελευταία περίοδο που είναι αυτή της ωριμότητας[1]. Η *Μαρία Νεφέλη* είναι ένα ποίημα *σκηνικό*, μια παράλληλη *αντιφωνία* ανάμεσα στη Μαρία Νεφέλη και τον Αντιφωνητή. Πρόκειται για μια αντιφωνία των δύο προσώπων τα οποία εκφράζουν τις αντιλήψεις του ποιητή από το παρελθόν και το παρόν του[2].

Υφολογικά το ποίημα μπορεί να χαρακτηριστεί ως πεζό αφού θυμίζει έντονα πρόζα. Τα δύο πρόσωπα του ποιήματος αποτελούν μία σύνθεση, ένα όλο που απαρτίζεται από ζεύγη αντιθετικά ανάμεσα στο παλιό και το νέο, εκφράζοντας παράλληλα τον ίδιο τον ποιητή και τις ανησυχίες του για τις αλλαγές που επήλθαν στην κοινωνία του 20^{ου} αιώνα[3]. Η Μαρία Νεφέλη και ο Αντιφωνητής, πρόσωπα που αυτοεξορίστηκαν[4], διαλέγονται στα τρία μέρη του ποιήματος. Τα δύο πρόσωπα, συγκεκριμένα και καθολικά συνάμα, λειτουργούν ως *σκηνικές παρουσίες*, χωρίς αυτό να συνεπάγεται τον χωροχρονικό περιορισμό τους. Σύμβολα (φεγγάρι, θάλασσα, ήλιος, ουρανός) και εκφραστικά μέσα που διέπονται από καθαρότητα και διαφάνεια[5] τροφοδοτούν το σκηνικό του ποιήματος. Η διαφάνεια για τον Ελύτη είναι η δυνατότητα σε οτιδήποτε υπάρχει στη φύση να είναι διαμπερές και χάρη σε αυτή τη δυνατότητα να μπορεί να μεταμορφώνεται χωρίς να αλλοιώνεται η ταυτότητά του[6].

Το ποίημα ξεκινά σαν μια περιπλάνηση-αναζήτηση της Μαρίας Νεφέλης «Μ.Ν. Περπατώ μες στ' αγκάθια μες στα σκοτεινά/ σ' αυτά που 'ναι να γίνουν και στ' αλλοτινά»[7]. Την σκηνική παρουσία της Μαρίας Νεφέλης περιγράφει λεπτομερώς ο Αντιφωνητής «Α. Παντού την είδα. Να κρατάει ένα ποτήρι και να κοιτάζει στο κενό. Ν' ακούει δίσκους ξαπλωμένη χάμου. Να περπατάει στο δρόμο με φαρδιά παντελόνια και μια παλιά γκαμπαρντίνα. Μπρος από τις βιτρίνες των παιδιών. Πιο θλιμμένη τότε. Και στις δυσκοθήκες, πιο νευρική, να τρώει τα νύχια της. Καπνίζει αμέτρητα τσιγάρα. Είναι χλωμή και ωραία.»[8]. Σε αυτή την περιπλάνηση-αναζήτηση της Μαρίας Νεφέλης σημαντικό είναι το αίτημά της για δικαιοσύνη, γεγονός που μαρτυρά το σύμβολο της πέτρας («Χόρευε πάνω στις πέτρες και δεν

έβλεπε τίποτα», «Α. Έβλεπα μια επιτύμβια στήλη. Μια κόρη ανάγλυφη πάνω στην πέτρα.», «Κοιταζόμασταν μες απ' την πέτρα», «Μα 'χε πάρει όλο το πάνω μέρος απ' την πέτρα.», «Μ.Ν. Στ' όνειρό μου, ναι. Σ' έναν ύπνο μεγάλο που θα 'ρθει κάποτε όλο φως και ζέστη και μικρά πέτρινα σκαλιά.»[9]). Η πέτρα στην ποιητική του Ελύτη συμβολίζει το «αιώνιο δίκαιο του ανθρώπου»[10] το οποίο και αναζητεί η Μαρία Νεφέλη («Ποιος ακούει; Ποιος άκουσε; Δικαστές, παπάδες, χωροφύλακες, ποια είναι η χώρα σας;»[11], «Εν αγνοία μας εκεί/ το Δίκαιο/ διατυπωμένο στη γλώσσα των πουλιών»[12], «Τέτοια η δικαιοσύνη μας!»[13]). Αυτοεξόριστη, όπως και ο Αντιφωνητής, δηλώνει παράλληλα την κοινή τους αφετηρία. Ο Αντιφωνητής σαρκώνει την μνήμη, το παρελθόν και τις ιδέες του ποιητή, είναι το πρόσωπο που χωράει το χθες και το σήμερα σε ένα σύμπαν «πολυφωνικό»[14].

[Συνεχίζεται]

[1] Βλ. Μ. Πρωίμου-Ειρηνάκη, *Οδυσσέας Ελύτης-Η αθέατη πλευρά του κόσμου και η καθαρότητα του φωτός*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997, σ. 24. Πρβλ. Οδ. Ελύτης στο Ivar Iivask, *Books Abroad*, Νόρμαν, Οκλαχόμα, Φθινόπωρο 1975 στο *Analogies of Light*, Νόρμαν, Οκλαχόμα, 1981, σ. 195-197: «Γιατί υπάρχουν τρεις περίοδοι στην ποίησή μου... Η φύση και οι μεταμορφώσεις κυριαρχούν κατά την πρώτη περίοδο, που περιλαμβάνει το “Άξιον Εστί”, υπάρχει μεγαλύτερη ιστορική και ηθική συνειδητοποίηση... Το καινούργιο μου μεγάλο ποίημα, “Μαρία Νεφέλη”, ανήκει στην τρίτη περίοδο». Πρβλ. και Κ. Μητσάκη, *Πορεία μέσα στο Χρόνο, Μελέτες Νεοελληνικής Φιλολογίας*, εκδ. Φιλιππότη, Αθήνα, 1992, σ. 286: «Στην όλη δημιουργική πορεία του Ελύτη μπορεί κανείς να διακρίνει τρεις περιόδους, τη νεανική, την αγωνιστική και της ωριμότητας».

[2] Βλ. Μ. Vitti, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Οδυσσέας 2003, σ. 467.

[3] Βλ. Ν. Ι. Κοκκινάκη, «“Μαρία Νεφέλη”, μια ανάγνωση», *Νέα Εστία*, 1 και 15 Απριλίου 1997, σ. 532.

[4] Οδ. Ελύτης, *Μαρία Νεφέλη*, Ίκαρος, Αθήνα ¹⁰2008, σ. 16: «Α. Έχω σηκώσει χέρι καταπάνου στα/ δαιμονικά του κόσμου τ' ανεξόρκιστα/ κι από το μέρος το άρρωστο γυρίστηκα/ στον ήλιο και στο φως αυτοεξορίστηκα!», «Μ.Ν. Κι από τις φουρτούνες τις πολλές γυρίστηκα/ μες στους ανθρώπους αυτοεξορίστηκα!».

[5] Βλ. Γ. Π. Πεφάνης, «Στίχοι επί σκηνής, για μια θεατρική ανάγνωση της “Μαρίας Νεφέλης” του Οδυσσέα Ελύτη», *Νέα Εστία*, 1 και 15 Απριλίου 1997, σ. 549.

[6] Βλ. Ν. Ι. Κοκκινάκη, «“Μαρία Νεφέλη”, μια ανάγνωση», *Νέα Εστία*, 1 και 15 Απριλίου 1997, σ. 536.

[7] Οδ. Ελύτης, *Μαρία Νεφέλη*, Ίκαρος, Αθήνα ¹⁰2008, σ. 13.

[8] Οδ. Ελύτης, *Μαρία Νεφέλη*, Ίκαρος, Αθήνα ¹⁰2008, σ. 13.

[9] Οδ. Ελύτης, *Μαρία Νεφέλη*, Ίκαρος, Αθήνα ¹⁰2008, σ. 14-15.

[10] Λ. Λυχναρά, *Η μεταλογική των πραγμάτων*, Ίκαρος, Αθήνα 1980 , σ. 60-61.

[11] Οδ. Ελύτης, *Μαρία Νεφέλη*, Ίκαρος, Αθήνα ¹⁰2008, σ. 16.

[12] Οδ. Ελύτης, *Μαρία Νεφέλη*, Ίκαρος, Αθήνα ¹⁰2008, σ. 35.

[13] Οδ. Ελύτης, *Μαρία Νεφέλη*, Ίκαρος, Αθήνα ¹⁰2008, σ. 96.

[14] Ν. Ι. Κοκκινάκη, «“Μαρία Νεφέλη”, μια ανάγνωση», *Νέα Εστία*, 1 και 15 Απριλίου 1997, σ. 533.